

NOTITIE

gebiedsbepaling nationaal park hollandse duinen

15 april 2022

AANLEIDING

Hollandse Duinen is een nieuw nationaal park waarvoor ruim 50 trotse partners zich inzetten. Aan de prachtige Zuid-Hollandse kust geven zij concreet uitwerking aan de nationale ambities om de voor Nederland meest bijzondere en waardevolle gebieden qua natuur en landschap te versterken, onder de noemer nationale parken 'nieuwe stijl'. Betrokken partijen hebben hiertoe een ambitie-document opgesteld en als uitwerking daarvan een richtinggevend koersdocument gemaakt: de Landschapsstrategie. Hierin wordt o.a. de afbakening van het gebied gekozen, de koers voor de komende jaren bepaald, een recreatieve zonering geïntroduceerd en strategische projecten op de kaart gezet. Op basis van de Landschapsstrategie is een uitvoeringsprogramma samengesteld waarmee de partijen voortvarend aan de slag zijn gegaan om Nationaal Park Hollandse Duinen verder vorm te geven.

Het ministerie van LNV heeft gevraagd om een nadere onderbouwing van de gekozen begrenzing van Nationaal Park Hollandse Duinen. Deze onderbouwing helpt bij het kunnen verlenen van de formele status. Daarnaast kan deze onderbouwing worden benut voor het nieuwe beleidskader Nationale Parken (in ontwikkeling).

NIEUWE STIJL

Hollandse Duinen is een nationaal park 'nieuwe stijl'. Met de nieuwe stijl wordt de lat hoog gelegd. Het gaat hierbij om de pronkstukken van de

Nederlandse natuur. Gebieden ook met een sterke en herkenbare gebiedsidentiteit: de iconen van het Nederlandse landschap. Visitekaartjes van wat Nederland te bieden heeft qua natuur en landschap: aantrekkelijk, beleefbaar en toegankelijk voor binnen- en buitenlandse bezoeker. Als publiekswinnaar van de verkiezing "Het mooiste natuurgebied van Nederland" (2016) hoort het unieke Hollandse kustlandschap hier vanzelfsprekend bij.

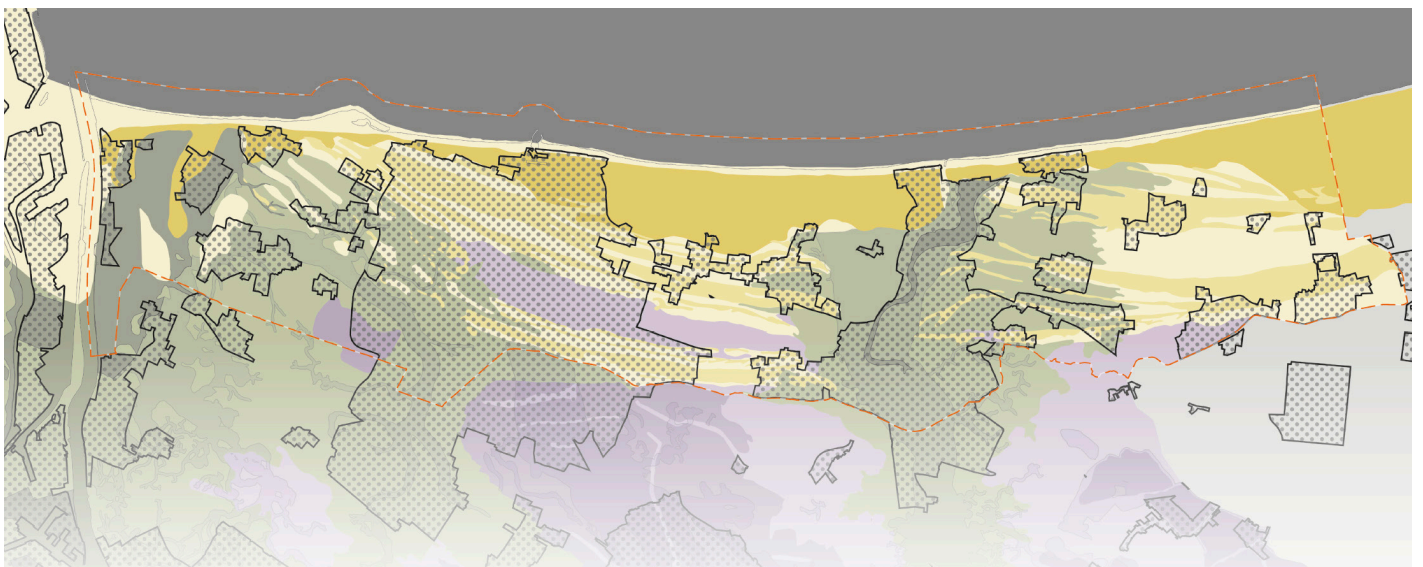
Met de nieuwe stijl voor nationale parken wordt een bredere blik geïntroduceerd. Nog steeds vormen de bestaande natuurgebieden de kern, maar deze worden nu in relatie gezien tot de omgeving; als onderdeel van een groter landschapsecologisch systeem en een landschappelijk ensemble met een duidelijk herkenbare eigen identiteit.

Deze bredere aanpak is nodig voor het duurzaam in stand houden en verder ontwikkelen van bestaande en nieuwe natuurwaarden. Ook biedt het kansen om ontwikkelingen en ambities die rond de natuurgebieden spelen vorm te geven op een manier die bijdraagt aan versterking van natuur, landschap en recreatie.

DE IDENTITEIT VAN HOLLANDSE DUINEN

Zand als basis

De nieuwe stijl zet in op nationale parken die gestoeld zijn op landschapsecologische systemen en herkenbare landschappelijke ensembles. Op basis van een analyse van het ecologisch systeem, de ontwikkelingsgeschiedenis en het huidige landschap is duidelijk geworden dat voor Hollandse Duinen het zand daarbij de alles bepalende factor

Begrenzing Hollandse Duinen gebaseerd op de ondergrond: het patroon van strandwallen en strandvlaktes

is. Zand, gebracht door de zee, verplaats door de wind, heeft de basis gelegd voor het ontstaan van bijzondere natuur en markante landschappen. De ondergrond wordt gevormd door een karakteristiek patroon van strandwallen (voormalige duinen) en strandvlaktes, parallel aan de kust.

Het is deze ondergrond die letterlijk aan de basis staat van het landschapsecologisch systeem; met verbindende doorgaande structuren in noord-oost-zuidwest richting en gradiënten van hoog-droog naar nat-laag haaks daarop.

De structuur van de ondergrond tekent zowel stad als landschap. De strandwallen zijn de dragers van historische lijnen door het landschap, zoals de uitgebreide landgoederenreeksen. Steden en dorpen zijn qua structuur en historie nauw verbonden met de ondergrond; zo lopen de landgoedstructuren door tot diep in de stad en in het patroon van wegen en de opbouw van wijken weerspiegelt zich de ondergrond.

De specifieke omstandigheden van de ligging achter de duinen, op het zand en nabij de stad hebben ook geleid tot een aantal karakteristieke agrarische landschappen, zoals de bollenteelt bij Lisse en Hillegom en de tuinbouw in het Westland.

Gebiedsbepaling

Het zand, met het patroon van strandwallen en strandvlaktes als basis voor het park is ruimtelijk helder begrensd. In grote lijnen valt deze grens in de ondergrond samen met logische landschappelijke grenzen zoals die buiten zijn te zien.

De doorgaande structuur van strandwallen en -vlaktes wordt op twee plekken doorbroken door

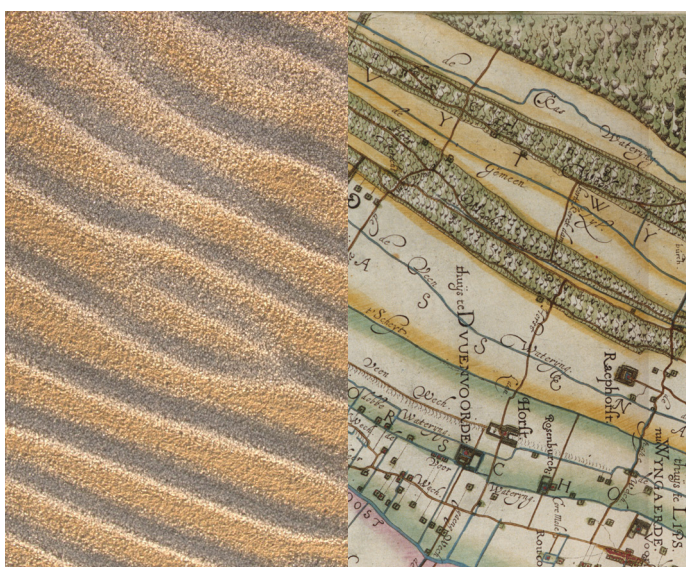
rivierafzettingen: van de Oude Rijn (bij Katwijk en Leiden) en van de Maas (bij Hoek van Holland). Deze structuren maken deel uit van het grotere landschappelijk en ecologisch ensemble van Hollandse Duinen, maar strekken zich ook veel verder naar het oosten uit. Qua gebiedsbepaling is hier gekozen voor herkenbare landschappelijke lijnen (dijken, wegen, waterlopen) die op een logische wijze aansluiten bij de naast gelegen gebieden. Hiermee ontstaat een buitencontour die zowel op regionale als lokale schaal herkenbaar en navolgbaar is.

De noordelijke begrenzing van het Nationaal Park valt samen met de provinciegrens. De natuurlijke en landschappelijke structuren stoppen hier vanzelfsprekend niet. De ambitie is dan ook om het Nationaal Park uit te breiden langs de gehele Hollandse vastelandskust.

PIONIER VAN DE NIEUWE STIJL

Hollandse Duinen heeft als een van de eerste gebieden in Nederland invulling gegeven aan de nieuwe stijl. Tijdens het opstellen van de Landschapsstrategie is gewerkt met de destijds beschikbare werkversie van de Leidraad (versie 0.8, november 2019, Nationale Parken Bureau) en deskundigen vanuit het Nationale Parken Bureau, RVO en RCE hebben geparticipeerd in de begeleidingsgroep en klankbordgroep.

Ten aanzien van de begrenzing en zoneringsmodel is in de Leidraad een zoneringsmodel gepresenteerd, gebaseerd het UNESCO Man and the Biosphere

Historische structuur op basis van ondergrond

Zoneringsmodel uit de Leidraad

re-model. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar drie zones: natuurkern, landschapszone en ontwikkelzone.

In de Leidraad zijn de zones als volgt gekarakteriseerd:

'In de natuurkernen ligt de focus op natuurontwikkeling. De rol van de mens is hier heel bescheiden. Onderzoek, educatie en sommige extensieve vormen van recreatie zijn vaak wel mogelijk. Ook is soms beperkt beheer nodig om de natuurwaarden op peil te houden. In de landschapszone eromheen is ruimte voor functies die goed samen gaan met de natuurwaarden in de kern en deze zelfs versterken, zoals recreatie (o.a. kamperen), dorps wonen en natuur- en landschapsinclusieve landbouw. In de ontwikkelzone is meer ruimte voor ontwikkelingen, mits er voldoende rekening gehouden wordt met het landschapsecologische systeem en mits (nieuwe) functies geen negatieve invloed hierop hebben. Steden kunnen onderdeel zijn van de ontwikkelzone evenals grondgebonden landbouw. De grenzen van de landschapszone en ontwikkelzone zijn niet 'hard'.'

Zoneringsmodel in Hollandse Duinen

Bij het opstellen van de Landschapsstrategie is gewerkt met het zoneringsmodel. Dit heeft geleid tot de volgende bevindingen.

Bij Hollandse Duinen is geen sprake van een concentrische opbouw van natuur in het hart van het gebied met daaromheen schillen van afnemende natuurlijkheid en toenemende dynamiek. De duinen strekken zich uit langs de rand van ons land, met ten westen de zee en ten oosten het land. De basis van het systeem heeft daarmee een sterk lineair en asymmetrisch karakter.

Daarbij wordt het gebied van Hollandse Duinen gekenmerkt door een sterke mate van verstedelijking waarbij stad en natuur nauw met elkaar verweven zijn. De stedelijke agglomeratie van Den Haag grenst direct aan het beschermde natuurgebied van de duinen. Ook liggen er natuurgebieden en ecologische structuren midden in de stad (Haagse Bos, Wapendal & Haagse beek). Hierdoor zijn er tal van gradaties tussen natuur en cultuur, tussen intensief en extensief in het gebied te vinden. Een complex en divers geheel dat zich niet netjes in duidelijk herkenbare samenhangende zones laat vangen. Soms leidt dit tot een scherp contrast, op andere plekken juist weer tot geleidelijke overgangen. Juist die verwevenheid tussen natuur en cultuur op verschillende schaalniveaus is kenmerkend voor het gebied.

Geconcludeerd is dat de 'donkergroene' natuurkernen binnen Hollandse Duinen zijn aan te duiden in de vorm van de beschermde natuurgebieden. In het gebied daaromheen is het onderscheid tussen de 'landschapszone' en 'ontwikkelzone' echter diffuus, complex en discutabel. Het hanteren van een dergelijke tweedeling is voor Hollandse Duinen dan ook geen relevante insteek gebleken.

In de Landschapsstrategie is voor Hollandse Duinen een zoneringsmodel uitgewerkt die aansluit bij de identiteit van dit gebied en inspeelt op de hier relevante opgaven en ambities. Doel daarbij is te komen tot een duurzame robuuste ecologische structuur als ruggengraat van het Nationaal Park en het verder ontwikkelen van een aantrekkelijk en uitnodigend landschap met een sterke gebiedsidentiteit. Daartoe is een recreatieve zoneringsmodel ontwikkeld, waarbij door middel van parkways en parkpoorten op passende plekken aantrekkelijke

nieuwe structuren en bestemmingen worden gemaakt. Hierdoor wordt het tegelijkertijd mogelijk om in kwetsbare natuurgebieden de gebruiksdruk te verminderen.

Met de integrale 'strategische projecten' wordt daarnaast ingezet op het aantrekkelijker, natuurvriendelijker en uitnodigender maken van stad en landschap achter de duinen. Dit draagt bij aan versterking van de gebiedsidentiteit, ontwikkeling van een robuuster landschapsecologisch systeem en spreiding van de gebruiksdruk in het gebied.

STAD IN HET PARK

De unieke ruimtelijke opbouw van Hollandse Duinen maakt dat het stedelijk gebied en de natuur onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Voor de stad is de omliggende natuur en het landschap van essentieel belang als 'ademruimte'; voor een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Omgekeerd heeft de natuur in dit gebied de stad nodig voor de ontwikkeling van een robuuster ecologisch systeem. De natuurkernen (de duingebieden) worden in dit gebied namelijk op meerdere plekken van elkaar gescheiden door stedelijk gebied; zoals bij Scheveningen, Kijkduin en Katwijk. Voor het onderling verbinden van deze duingebieden en daarmee het versterken van de ecologische structuur is het stedelijk gebied en de daarbinnen aanwezige groenstructuur van groot belang. De natuur dringt ook door tot diep in de stad zelf; in de vorm van (voormalige) duinen als stadspark (zoals Westduinpark, St. Hubertuspark, Scheve-

ningse Bosjes), landgoederen (zoals Clingendael, Zorgvliet, Ockenburgh, de Rijswijkse landgoederzone) en waterstructuren zoals de Haagsche Beek. Direct vanuit het station stap je het groen in en loop je via Koekamp en Haagse Bos naar Meijndel. Kortom, hier ligt de natuur letterlijk om de hoek. En onder de stoep ligt het strand. Stad en duinen zijn in het Nationaal Park nauw met elkaar verbonden. Doordat de stad onderdeel is van het park leidt dit tot een groter besef van het belang en de waarden van de natuur. Het versterkt, ondersteunt en agendeert de opgaven, kansen en ambities die in het stedelijk gebied liggen ter versterking van het Nationaal Park. De betrokken gemeenten (h)erkennen dit belang en zetten zich hiervoor in.

GLAS EN BOLLEN

De Bollenstreek en het Westland maken op basis van de geomorfologische ondergrond en de ontstaansgeschiedenis onlosmakelijk deel uit van het landschap van Hollandse Duinen. Bollenteelt en tuinbouw zijn van oudsher geworteld in het zand, nauw verbonden met de stad en verweven met natuur in de vorm van waterstructuren en landgoederen. Deze agrarische gebieden dragen in belangrijke mate bij aan de gebiedsidentiteit van Hollandse Duinen en net als in het stedelijk gebied liggen hier belangrijke opgaven om het gebied als nationaal park verder te versterken. De Bollenstreek en het Westland zijn voor het park van belang vanwege hun (potentiële) recre-

**ONDER DE STOEP
LIGT
HET STRAND**
Loesje

atieve bijdrage. Daarom zijn juist hier ook enkele van de parkpoorten beoogd; entrees tot het Nationaal Park van waaruit specifieke plekken kunnen worden ontdekt. De poorten en bijbehorende parkways dragen bij aan een goede recreatieve zoning en ontlasten de kwetsbare natuur. Daarnaast is het binnen deze agrarische gebieden van belang te komen tot een transitie naar een meer duurzame en natuurinclusieve productie. Terugdringen van pesticiden, verbeteren van de waterkwaliteit en een groene dooradering zijn daarbij belangrijke wettelijk bepaalde doelen (via de Kader Richtlijn Water en het Natuurnetwerk Nederland) en ambities die bijdragen aan versterking van de natuurkwaliteit en -beleving binnen het Nationaal Park. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor het watersysteem dat stad en land verbindt; zowel als onderdeel van het landschapsecologisch systeem als identiteitsdrager van het gebied.

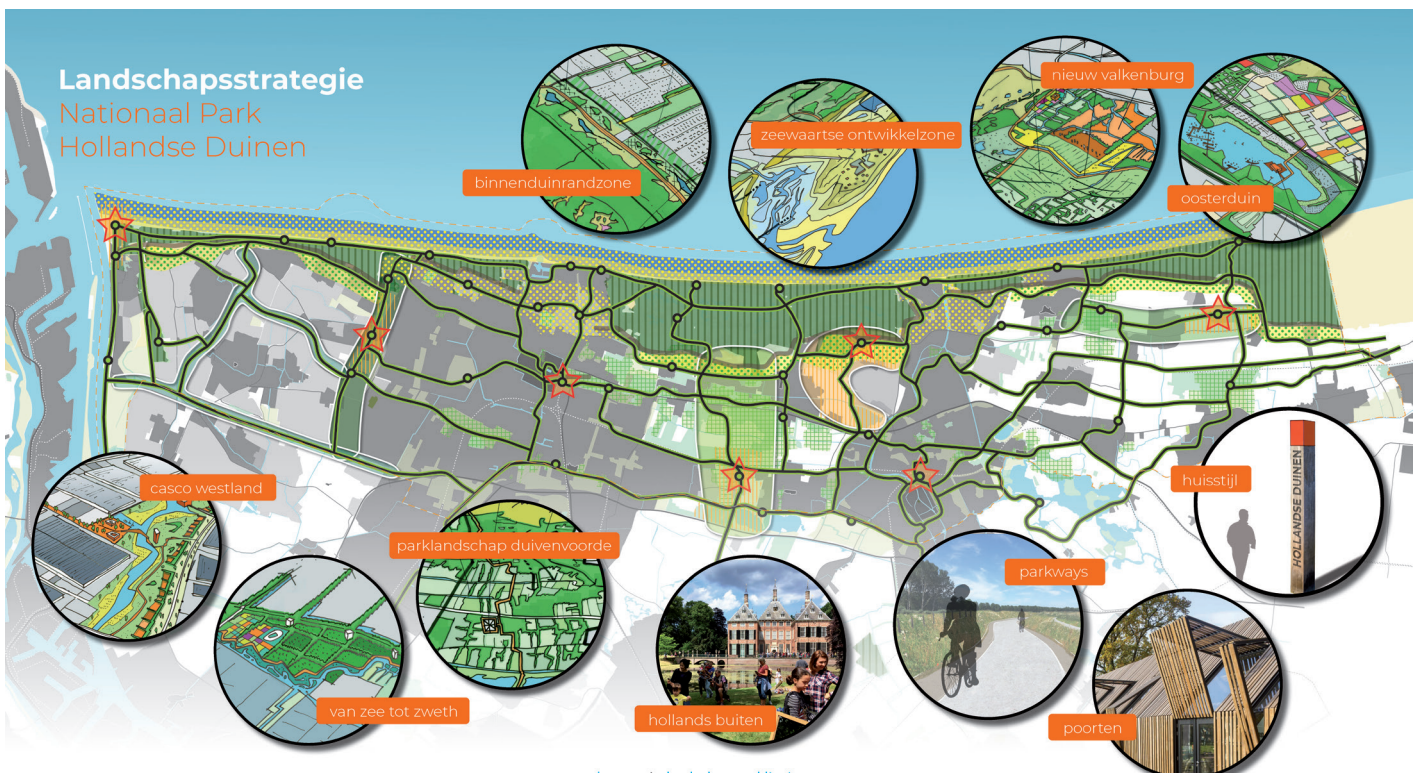
BETEKENIS VAN DE STATUS NATIONAAL PARK

Met de insteek van de nationale parken 'nieuwe stijl' wordt een groter gebied in ogenschouw genomen en gaat het naast bescherming van de bestaande bijzondere natuurgebieden ook om versterking van natuur- en landschapswaarden buiten die beschermde gebieden. De waardevolle natuur binnen Hollandse Duinen

is juridisch-planologisch goed beschermd. Het heeft de status van Natura 2000 gebied en grote delen zijn bovendien beschermd als waterwin- gebied. Ook voor andere natuur- en landschapswaarden voor en achter de duinen geldt dat er (soms meerdere) beleidsmatige regimes zijn die bescherming waarborgen: bv als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland of als (provinciaal) cultuurhistorisch kroonjuweel. De aanduiding nationaal park (nieuwe stijl) leidt niet tot een nieuw juridisch-planologisch regime voor het gebied. Een aanvullend beperkend of beschermend regime is ook niet nodig. De meerwaarde van het nationaal park nieuwe stijl zit juist in het *ontwikkelingsgerichte* karakter; het in onderlinge verbondenheid verder versterken van kwaliteiten en realiseren van ambities.

Daarbij past niet zozeer een *beperkend*, maar juist een *stimulerend* regime; gericht op samenwerking en het creëren van meerwaarde.

Vanuit die invalshoek is een ruime jas voor het nationaal park geschikter dan een knellend korset. Door de relevante gebieden en partijen onderdeel te laten zijn van het Nationaal Park kunnen ambities (integraal) worden waargemaakt. Zo kan ook beter worden ingespeeld op de koppeling met andere urgente ruimtelijke opgaven waarvoor vanuit het Rijk aandacht wordt gevraagd zoals klimaatverandering, stikstof, landbouwtransitie en verstedelijking.

VOORUIT MET NATIONAAL PARK HOLLANDSE DUINEN

In het recent verschenen advies 'Natuurinclusief Nederland' van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur wordt het belang van een bredere blik op natuur benadrukt. De raad signaleert dat het begrip natuur te krap wordt afgebakend en pleit voor een natuurinclusieve benadering ook buiten de geijkte beschermingscontouren. Specifiek wordt daarbij ook het belang van natuur in de stad en het agrarisch gebied als ontwikkelopgave benoemd. De raad adviseert het Rijk ook de wettelijke kaders zodanig aan te passen dat de natuurinclusieve ontwikkeling van grotere gebieden conform de Standaard Nationale Parken Nieuwe Stijl mogelijk wordt, daarbij o.a. verwijzend naar Hollandse Duinen.

Nationaal Park Hollandse Duinen is één van de pioniers van de 'nieuwe stijl'. De afgelopen jaren heeft een groot en groeiend aantal partijen zich gezamenlijk ingezet om hier invulling aan te geven. Al meer dan 50 partners, waaronder gemeenten, provincie, hoogheemraadschappen, Dunea, Staatsbosbeheer en tal van andere organisaties, verenigingen en ondernemers hebben zich verbonden aan het Nationaal Park Hollandse Duinen. Deze partijen zijn al volop aan de slag om de natuurkwaliteit te verbeteren, het landschap te versterken en de recreatieve aantrekkelijkheid van het gebied te vergroten. Juist de verbreding van de scope die met de nieuwe stijl is ingezet werkt: Hollandse Duinen enthousiasmeert en verbindt!

15 april 2022

Abe Veenstra landschapsarchitect
mail@abeveenstra.nl

Bronnen

De standaard voor de gebiedsaanduiding nationaal park, Nationale Parken Bureau, mei 2008

Concept-Leidraad, ruimtelijke kwaliteit en natuur in Nationale Parken, versie 0.8, Nationale Parken Bureau, november 2019

Leidraad Nationale Parken, een handreiking bij 'De standaard voor de gebiedsaanduiding nationaal park', Nationale Parken Bureau, maart 2021

Landschapsstrategie Nationaal Park Hollandse Duinen, Abe Veenstra landschapsarchitect, september 2020

Advies statusaanvraag Nationaal Park Hollandse Duinen, adviescommissie Nationale Parken, juni 2021

Natuurinclusief Nederland - Natuur overal en voor iedereen, Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, maart 2022